

MARIA SIUDA

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

JÓZEF GRZYWNA (1933–1994) – PEDAGOG, BADACZ OŚWIATY KIELECCZYZNY

Abstrakt: Artykuł poświęcono sylwetce Józefa Grzywny (1933–1994), który przeszedł drogę kariery zawodowej i naukowej od nauczyciela w niedużej miejscowości do stopnia profesora w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Kielcach. Jego działalność naukowa koncentrowała się na zagadnieniach z zakresu historii oświaty, szczególnie Kielecczyzny od początku XX wieku do lat 70. XX wieku.

Słowa kluczowe: Grzywna Józef, historia oświaty, Kielecczyzna

Nauczyciele na Kielecczyźnie na przestrzeni XX wieku prowadzili różnorodną działalność, a tym samym w szkolnictwie i oświacie pojawiało się wiele ciekawych zjawisk i procesów. Warto zwrócić uwagę na dorobek naukowy jednego z nich – Józefa Grzywny, który tym problemom poświęcił swą działalność naukową, przybliżając je zarówno regionalistom, jak i historykom oświaty innych regionów. Badaczowi poświęcono zaledwie trzy wspomnienia, nekrologi, dlatego też celem tego artykułu będzie szersze omówienie jego dokonań naukowych.

Józef Grzywna urodził się 6 stycznia 1933 r. we wsi Nieprowice w powiecie pińczowskim (województwo kieleckie) w rodzinie chłopskiej (dane na podstawie Archiwum Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, dalej: AUJK, Tezka osobowa J. Grzywna, sygn. 876/146). Jego rodzice: ojciec – Józef, pracował na roli, a matka – Maria z domu Bugajna, zajmowała się gospodarstwem domowym.

Szkołę podstawową ukończył w 1948 r. w Złotej Pińczowskiej. Naukę kontynuował w Gimnazjum Ogólnokształcącym im. Hugona Kołłątaja w Pińczowie. Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości i pomyślnym zdaniu egzaminów wstępnych

rozpoczął studia na kierunku historia w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, by od 1953 r. przenieść się na Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. W czerwcu 1957 r. obronił pracę magisterską *Kwestia chłopska w programach Towarzystwa Demokratycznego Polskiego*, napisaną pod kierunkiem doc. dr. hab. Jerzego Danielewicza.

Po studiach rozpoczął pracę jako wychowawca w internacie Technikum Mechanicznego w Kielcach (AUJK, Teczka osobowa J. Grzywna, sygn. 876/146). We wrześniu 1958 r. został nauczycielem historii w Szkole Podstawowej i Liceum Ogólnokształcącym w Białobrzegach, gdzie pracował do 15 września 1971 r. W roku szkolnym 1960/1961 prowadził też dodatkowe zajęcia w Zasadniczej Szkole Zawodowej dla Pracujących w Białobrzegach. Pełnił także wtedy (przez dwie kadencje) funkcję prezesa miejscowego oddziału Związku Nauczycielstwa Polskiego. Józef Grzywna udzielał się też społecznie jako radny w tej podradomskiej miejscowości.

Podczas pracy w liceum – jak wspominał sam Józef Grzywna, co przytoczył też w jego biogramie Jan Jadach – został zachęcony do podjęcia działalności naukowej przez prof. dr. hab. Henryka Jabłońskiego, ówczesnego pośła ziemi radomskiej. Powstała dysertacja doktorska *Powszechność nauczania na szczeblu podstawowym w powiecie radomskim w latach 1918–1939*. Pracę przygotował pod kierunkiem doc. dr. hab. Jerzego Danielewicza. Po obronie pracy doktorskiej i złożeniu wymaganych egzaminów, uchwałą Rady Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu otrzymał 14 maja 1971 r. tytuł doktora nauk humanistycznych (Jadach 1994, s. 181–183).

Uzyskanie stopnia naukowego umożliwiło jego zatrudnienie od 15 września 1971 r. na stanowisku adiunkta w Zakładzie Historii Wyższej Szkoły Nauczycielskiej (*Skład osobowy...*, 1973, s. 74) (od 1974 r. przemianowanej na Wyższą Szkołę Pedagogiczną) w Kielcach. Był to okres tworzenia tej uczelni oraz pozyskiwania odpowiednich kadr do podjęcia pracy dydaktycznej i naukowej. W ramach działalności dydaktycznej prowadził wykłady, ćwiczenia, proseminaria i seminaria na studiach stacjonarnych, niestacjonarnych oraz podyplomowych, głównie z historii Polski 1918–1939. Od roku akademickiego 1977/1978 pracował w Zakładzie Historii Polski i Powszechnej XIX–XX w. z Pracownią Historii PRL (*Skład osobowy...*, 1978, s. 84). Należał także do Zespołu Naukowo-Badawczego Historii Kielecczyzny (inni członkowie to m.in. prof. Zenon Guldon, prof. Czesław Erber, prof. Stefan Iwaniak). Od roku akademickiego 1983/1984 Zakład zmienił nazwę na Zakład Historii Najnowszej (1918–1945). Angażował się w działalność dydaktyczną macierzystego Instytutu – kierował m.in. Studenckim Naukowym Kołem Historyków, organizował studenckie obozy naukowe. Przełożeni oceniali go: „Jest dydaktykiem doświadczonego i bardzo sumiennym, zawsze troszczącym się, by studenci byli do zajęć rzetelnie przygotowani. Jego wykłady i ćwiczenia znamionuje wysoki

poziom merytoryczny i metodyczny. Jest wymagającym nauczycielem i sumiennym egzaminatorem” (ocenę cytując na podstawie AUJK, Teczka osobowa J. Grzywna, sygn. 876/146). Dwie prace magisterskie napisane pod jego kierunkiem otrzymały nagrody rektora.

Józef Grzywna prowadził wówczas także ożywioną działalność naukowo-badawczą, przygotowując rozprawę habilitacyjną *Szkolnictwo powszechne i oświata pozaszkolna w województwie kieleckim w latach 1918–1939*. Recenzentami dorobku naukowego w przewodzie habilitacyjnym byli: prof. zw. dr hab. Stanisław Michałkiewicz (Uniwersytet Śląski), prof. nadzw. dr hab. Klemens Trzebiatowski (Uniwersytet Gdański) oraz prof. nadzw. dr hab. Jerzy Danielewicz (Uniwersytet Mikołaja Kopernika). 29 maja 1984 r. Rada Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego nadała Józefowi Grzywnie tytuł doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie historii nowożytnej i najnowszej Polski. W roku akademickim 1984/1985 pracował w Senackiej Komisji ds. Rozwoju Kadry Naukowo-Dydaktycznej w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Kielcach, a w kolejnym roku akademickim (1985/1986) podjął współpracę z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Rzeszowie. Pracował tam jeszcze przez kolejny rok akademicki, ze względu na konieczność doprowadzenia do obrony uczestników seminarium magisterskiego. Od 1 września 1986 do 31 października 1990 r. był docentem w Instytucie Wychowania i Nauczania Wczesnoszkolnego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach. Od 1 października 1988 do 30 listopada 1990 r. pełnił funkcję kierownika Pracowni Badań Historyczno-Oświatowych nad Regionem w Zakładzie Historii Wychowania Instytutu Pedagogiki. W tych latach działał także jako członek Senatu kieleckiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej, zasiadał także w Radzie Wydziału Pedagogicznego.

1 listopada 1990 r. Józefa Grzywnę mianowano profesorem nadzwyczajnym w Instytucie Pedagogiki na Wydziale Pedagogicznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach. Od 1 grudnia 1990 do końca września 1993 r. pełnił funkcję dziekana Wydziału Pedagogicznego, jednocześnie w tym czasie kierował Zakładem Historii Wychowania i Organizacji Oświaty w Instytucie Pedagogiki. Józef Grzywna w trakcie swej pracy w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Kielcach wypromował około 100 prac magisterskich na kierunkach historia i pedagogika.

Wyrazem docenienia działalności naukowo-dydaktycznej Józefa Grzywny było odznaczenie go Srebrnym Krzyżem Zasługi (1974), Złotym Krzyżem Zasługi (1979) oraz Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1982). Zmarł 9 maja 1994 r.

Józef Grzywna był autorem 15 publikacji zwartych, w tym 8 współautorskich. Szczegółową bibliografię jego prac zamieszczono w załączniku do niniejszego artykułu. Książki te można podzielić na dwie grupy: dydaktyczne i naukowe. Szczególnie w pierwszych latach pracy na uczelni powstało kilka tytułów wspomagających proces dydaktyczny, tj.: część druga *Wyboru źródeł do dziejów Kielecczyzny* (Guldon

1974), trzyczęściowy *Wybór źródeł do dziejów Polski* (Grzywna, Markowski [oprac.] 1977; Grzywna, Markowski [oprac.] 1978; Grzywna, Markowski [oprac.] 1979).

Materiały źródłowe tłoczono w Pracowni Poligraficznej WSP w Kielcach. Opracowane przez niego oraz Mieczysława Markowskiego teksty źródłowe znacznie ułatwiały studentom poznanie historii kraju i regionu za pośrednictwem źródeł archiwalnych, czy też tekstów drukowanych w ówczesnej prasie czy książkach. Wspólnie z Zenonem Guldonem i Stefanem I. Możdżeniem opracował poradnik *Podstawy warsztatu historyka oświaty* (1992). Natomiast z Zenonem Guldonem opracował inny poradnik – *Prace pisemne na studiach historycznych. Przewodnik metodyczny* (1997). Zawarto w nim wskazówki, jak przygotować pracę magisterską z zakresu historii oraz inne prace pisemne na studiach historycznych. Adresatami czytelnymi tego poradnika byli studenci studiów zaocznych na kierunkach pedagogicznych i humanistycznych.

Do znaczących publikacji naukowych przygotowanych przez Józefa Grzywnę można zaliczyć dwie książki, które wydane pod zbliżonymi tytułami, tworzą ciąg chronologiczny. Pierwsza z nich to *Oświata i kultura w powiecie kieleckim w latach 1918–1939* (1973), a druga – *Upowszechnienie oświaty i kultury w powiecie kieleckim w latach 1945–1973* (1973). W pierwszej publikacji dotyczącej okresu międzywojennego Grzywna w sposób skrócony przedstawił, na podstawie źródeł archiwalnych oraz artykułów z ówczesnej prasy, rozwój szkolnictwa wszystkich szczebli na terenie Kielecczyny. Po naszkicowaniu działalności placówek oświatowych starał się ukazać funkcjonujące na wsiach i w małych miasteczkach instytucje kultury (biblioteki, czytelnie, kina, rozgłośnie radiowe), przejawy sztuki (teatr amatorski, ceramika, tkanina, wycinanki, rzeźby) oraz literatury ludowej i kultury fizycznej. W drugiej pozycji zarysował funkcjonowanie oświaty i kultury podczas II wojny światowej oraz w okresie PRL do 1970 r.

Do tematu szkolnictwa w województwie kieleckim w okresie międzywojennym J. Grzywna powrócił w połowie lat 80. XX w., kiedy ukazała się jego książka *Szkolnictwo powszechne i oświata pozaszkolna w województwie kieleckim w latach 1918–1939* (1984). Jak sam podkreślił we wstępie, po dalszych badaniach archiwalnych chciałby „obiektywniej” i „w sposób bardziej wyważony” przedstawić ten okres. Przyznał przy tym, że „dokonał rewizji niektórych własnych – wcześniej wyrażonych poglądów” (Grzywna 1984, s. 5). Warto docenić takie podejście do pracy naukowej.

Jedną z ostatnich książek – dedykowaną córce Monice – poświęcił omówieniu działalności *Związku Nauczycielstwa Polskiego na Kielecczyźnie 1905–1939* (Grzywna 1993), organizacji, która nadal odgrywa istotną rolę w środowisku nauczycielskim. Dzieje ZNP przybliżył na tle funkcjonujących wówczas organizacji nauczycielskich, tj.: Związku Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych (ZPNSP),

Związku Zawodowego Nauczycieli Polskich Szkół Średnich (ZZNPSŚ) oraz Stowarzyszenia Chrześcijańsko-Narodowego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych w Polsce. Spośród tych organizacji to właśnie ZNP od 1926 r. reprezentował interesy nauczycieli, zgłaszał swoje opinie w kwestii nauczania, ustroju szkolnego, prowadził ożywioną działalność kulturalno-oświatową oraz wydawał pisma związkowe.

Józef Grzywna był autorem ponad czterdziestu artykułów opublikowanych w czasopismach ogólnopolskich, tj.: „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, „Z Pola Walki”, „Zeszyty Historyczno-Polityczne Stronnictwa Demokratycznego”. Teksty swego autorstwa dotyczące kształtowania się szkolnictwa w regionie kieleckim i radomskim, funkcjonowania na tych terenach w XX w. różnych organizacji nauczycielskich oraz wielu innych zagadnień drukował w regionalnych czasopismach naukowych, tj.: „Studia Kieleckie”, „Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach”, „Zeszyty Naukowe Muzeum Wsi Radomskiej”, regionalnym miesięczniku kulturalnym „Przemiany” oraz w czasopiśmie uczelnianym „Kieleckie Studia Historyczne”. Publikował też artykuły na tematy, m.in. plebiscytów na Górnym Śląsku, Warmii i Mazurach w czasopismach regionu śląskiego m.in. w „Śląskim Kwartalniku Historycznym Sobótka” oraz w „Zaraniu Śląskim”.

Niemalą jest również dorobek recenzencki Józefa Grzywny. Zawiera około 40 recenzji publikowanych głównie w czasopismach historycznych oraz historyczno-oświatowych.

PODSUMOWANIE

W niniejszym artykule przedstawiono dorobek naukowy Józefa Grzywny – autora kilkunastu pozycji zwartych, ponad 40 artykułów oraz ponad 40 recenzji. Józef Grzywna skoncentrował swoją działalność naukowo-badawczą głównie na historii oświaty Kielecczyzny, bo jak sam stwierdził: „nic tak dobrze nie służy budowie trwałej syntezy historycznej, jak badania lokalne i regionalne, odpowiadające na te same pytania badawcze” (Grzywna 1993, s. 5).

ZAŁĄCZNIK

JÓZEF GRZYWNA (1933–1994) BIBLIOGRAFIA PODMIOTOWO-PRZEDMIOTOWA

1968

Grzywna Józef, *Wpływ reformy jędrzejewiczowskiej na poziom nauczania w szkolnictwie powszechnym publicznym w Radomskim*, „Biuletyn Kwartalny Radomskiego Towarzystwa Naukowego” 1968, t. 5, z. 3–4, s. 60–71.

1973

Dzieje szkolnictwa w Kielcach. Katalog wystawy zorganizowanej w Wyższej Szkole Nauczycielskiej w Kielcach z okazji 200-iej rocznicy powstania Komisji Edukacji Narodowej, oprac. Józef Grzywna, Zenon Guldon, Klementyna Helis, Kielce: Wyższa Szkoła Nauczycielska, 1973, ss. 31.

1974

Grzywna Józef, Guldon Zenon, *Praca magisterska z zakresu historii. Wskazówki metodyczne*, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1974, ss. 58.

Rec.: Kotarski Henryk, „Studia Kieleckie” 1975 [R. 2], nr 1, s. 128–130.

Grzywna Józef, *Problem klerykalizacji szkolnictwa powszechnego na Kielecczyźnie 1919–1939 w opinii publicznej*, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1974, ss. 201.

Polem.: Ośko Stanisław, *W sprawie działalności ZNP na Kielecczyźnie w okresie 20-lecia międzywojennego*, „Studia Kieleckie” 1975 [R. 2], nr 1, s. 91–99.

Repl.: Grzywna Józef, *Z problematyki ideowej Związku Nauczycielstwa Polskiego w latach 1919–1939*, „Studia Kieleckie” 1975 [R. 2], nr 1, s. 100–111.

Rec.: Grochowski Leonard, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1977, t. 20, s. 226–228.

Rec.: Guldon Zenon, „Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach” 1980, t. 11, s. 381–382.

Rec.: Jabłoński Krzysztof, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1976, R. 19, nr 1, s. 111–112.

Grzywna Józef, *Wybór źródeł do dziejów Kielecczyzny, cz. 2: Teksty*, oprac. Józef Grzywna, Stefan Iwaniak i Barbara Szabat, pod red. Zenona Guldona, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1974, ss. 245.

Grzywna Józef, *Z dziejów zawodowego ruchu nauczycielskiego 1905–1918 w Kielecczyźnie*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1974, R. 17, nr 3, s. 339–353.

Sokół Arkadiusz, *Szkolnictwo i oświata w powiecie jędrzejowskim. Zarys dziejów do roku 1945*, Warszawa–Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1973, ss. 191.

Rec.: Grzywna Józef, „Studia Kieleckie” 1974, [R. 1], nr 1, s. 117–123.

1975

Grzywna Józef, Guldon Zenon, *Praca magisterska z zakresu historii. Wskazówki metodyczne*, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1974, ss. 58.

Rec.: Kotarski Henryk, „Studia Kieleckie” 1975, nr 1, s. 128–130.

Grzywna Józef, *Postawa polityczna Związku Nauczycielstwa Polskiego w województwie kieleckim w latach 1945–1947*, „Studia Kieleckie” 1975, [R. 2], nr 1, s. 17–33.

Grzywna Józef, *Reforma jędrzejewiczowska w województwie kieleckim w opinii publicznej w latach 1932–1935*, „Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego” 1975, t. 9, s. 191–211.

Grzywna Józef, *Z problematyki ideowej Związku Nauczycielstwa Polskiego w latach 1919–1939*, „Studia Kieleckie” 1975, nr 1, s. 100–111.

1976

Grzywna Józef, *Problem kleryzacji szkolnictwa powszechnego na Kielecczyźnie 1919–1939 w opinii publicznej*, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 1974, ss. 201.

Rec.: Jabłoński Krzysztof, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1976, nr 1, s. 111–112.

Rec.: Guldon Zenon, „Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach” 1980, t. 11, s. 381–382.

Grzywna Józef, *Upowszechnienie nauczania początkowego w Radomskim w latach 1915–1918*, „Kieleckie Studia Historyczne” 1976, [t. 1], s. 101–123.

Grzywna Józef, *Walka postępowego nauczycielstwa związkowego o jednolitość szkolnictwa na Kielecczyźnie w latach 1921–1932*, „Kieleckie Studia Historyczne” 1976, [t. 1], s. 125–143.

Grzywna Józef, *ZNP w województwie kieleckim wobec reformy jędrzejewiczowskiej w drugiej połowie lat trzydziestych*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1976, R. 19, nr 3, s. 333–351.

1977

Caban Wiesław, Grzywna Józef, *Stosunek społeczeństwa Kielecczyzny do powstań i plebiscytu na Górnym Śląsku*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1977, R. 32, nr 4, s. 467–477.

Grzywna Józef, *Oświata i kultura w powiecie kieleckim w latach 1918–1939*, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1977, ss. 216.

Rec.: Majewski Stanisław, „Wieś Współczesna” 1979, R. 23, nr 1, s. 152–156.

Rec.: Massalski Adam, „Przemiany” 1978, nr 3, s. 24.

Grzywna Józef, Markowski Mieczysław, Renz Regina, *Badania nad przemysłem, klasą robotniczą i ruchem robotniczym na Kielecczyźnie w latach 1870–1939. W: Dzieje Kielecczyzny w historiografii Polski Ludowej. Stan i program badań. Materiały sesji naukowej 6–7 maja 1977 r.* Kolegium, pod red. Zenona Chróściela i in., red. naukowy Zenon Guldon, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1977, s. 64–85.

Grzywna Józef, *Robotnicze i liberalno-mieszczańskie stowarzyszenia oświatowe na Kielecczyźnie (1905–1913)*, „Studia Kieleckie” 1977, R. 4, nr 2, s. 19–31.

Grzywna Józef, *Udział chłopstwa w rozbudowie sieci szkolnictwa elementarnego na Kielecczyźnie w latach 1914–1918*, „Rocznik Świętokrzyski” 1977, t. 6, s. 129–146.

Grzywna Józef, *Upowszechnienie oświaty i kultury w powiecie kieleckim w latach 1945–1973*, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1977, ss. 195.

Rec.: Majewski Stanisław, „Wieś Współczesna” 1979, R. 23, nr 1, s. 152–156.

Rec.: Massalski Adam, „Przemiany” 1978, nr 3, s. 24.

Grzywna Józef, *Związek Nauczycielstwa Polskiego w województwie kieleckim wobec powszechnego nauczania w latach 1935–1939*, „Kieleckie Studia Historyczne” 1977, s. 135–161.

Guldon Zenon, Grzywna Józef, *Prace pisemne na studiach historycznych. Przewodnik metodyczny*, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1977, ss. 156.

Wybór źródeł do historii Polski 1918–1944, cz. 1: 1918–1926, oprac. Józef Grzywna, Mieczysław Markowski, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1977, ss. 323.

1978

Caban Wiesław, Grzywna Józef, *Kieleckie echa powstań śląskich*, „Słowo Ludu. Magazyn” 1978, nr 1000, s. 4.

Caban Wiesław, Grzywna Józef, *Szkolnictwo w Polsce w latach 1918–1939*, „Przemiany” 1978, R. 9, nr 11, s. 9.

Grzywna Józef, *Spółczeństwo Kielecczyzny wobec aktu 5 listopada 1916 r.*, „Rocznik Muzeum Radomskiego” 1978 (wyd. 1979), s. 113–129.

Grzywna Józef, *Udział Związku Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych w województwie kieleckim w rozwoju oświaty pozaszkolnej w latach 1919–1926*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1978, R. 21, nr 1, s. 47–66.

Wybór źródeł do historii Polski 1918–1944, cz. 2, 1926–1939, oprac. Józef Grzywna, Mieczysław Markowski, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1978, ss. 302.

1979

Caban Wiesław, Grzywna Józef, Henryk Szulc – *działacz KPP na Kielecczyźnie (4 VII 1904 – 7 VI 1938)*, „Słowo Ludu. Magazyn” 1979, nr 1010, s. 3.

Grzywna Józef, *Strajk nauczycieli szkół ludowych pod okupacją austrowęgierską ze szczególnym uwzględnieniem Kielecczyzny (15.01.–5.02.1917 r.)*, „Studia Kieleckie” 1979, R. 6, nr 3–4, s. 45–58.

Wybór źródeł do historii Polski 1918–1944, cz. 3: 1939–1944, oprac. Józef Grzywna, Mieczysław Markowski, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1979, IX, ss. 305.

1980

Grzywna Józef, *Działalność oświatowo-kulturalna ZNP w województwie kieleckim w latach 1926–1934*, „Rocznik Świętokrzyski. Prace Humanistyczne” 1980, t. 8, s. 131–154.

Grzywna Józef, *Działalność oświatowo-kulturalna ZNP w województwie kieleckim w latach 1926–1939 w dziedzinie eksperymentów i innowacji szkolnych*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1983, nr 3, s. 332–344.

Grzywna Józef, *Kielecczyzna wobec plebiscytów na Warmii i Mazurach oraz na Powiślu w 1920 roku*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1980, [R. 24], nr 2, s. 169–180.

Grzywna Józef, *Rola ZNP w województwie kieleckim w ruchu społecznym na rzecz budownictwa szkolnego w latach 1919–1939*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1980, R. 23, nr 1, s. 7–26.

Grzywna Józef, *Walka Związku Nauczycielstwa Polskiego o postępowy program oświatowy w latach 1919–1939 na przykładzie woj. kieleckiego*, Kielce: WSP, 1980, ss. 896.

Massalski Adam, *Szkolnictwo na Kielecczyźnie w okresie okupacji 1939–1945*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1975, ss. 184.

Rec.: Grzywna Józef, „Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach” 1980, t. 11, s. 371–374.

Szymański Adam, *Zakłady kształcenia nauczycieli w Kieleckiem w latach 1945–1970*, Kielce, Związek Nauczycielstwa Polskiego: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 1975, s. 77, [2].

Rec.: Grzywna Józef, „Rocznik Muzeum Narodowego” 1980, t. 11, s. 375–377.

1981

Grzywna Józef, *Głos w dyskusji nad metodologią badań oświatowych*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1981, nr 2, s. 187–188.

Grzywna Józef, *Szkolnictwo powszechne w Zagłębiu Dąbrowskim w latach 1932–1939*, „Zaranie Śląskie” 1981, R. 44, z. 1, s. 44–58.

Ruta Zygmunt, *Szkolnictwo powszechne w okręgu szkolnym krakowskim w latach 1918–1939*, Wrocław–Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1980, ss. 199 (Prace Komisji Nauk Pedagogicznych, nr 19).

Rec.: Grzywna Józef, „Ruch Pedagogiczny” 1981, R. 23, nr 5, s. 735–738.

Szlufik Władysław, *Szkolnictwo podstawowe na Ziemiach Zachodnich i Północnych w latach 1945–1970*, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 1980, ss. 299.

Rec.: Grzywna Józef, „Śląski Kwartalnik Historyczny. Sobótka” 1981, R. 36, nr 2, s. 337–339.

Topolski Jerzy, *O przedmiocie i metodologii badań regionalnych w zakresie historii oświaty*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1981, R. 24, nr 2, s. 171–214.

Rec.: Grzywna Józef, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1981, R. 24, nr 3, s. 450–452.

1982

Grzywna Józef, *Nauczycielstwo województwa kieleckiego w nauczycielskim ruchu naukowym w okresie międzywojennym (1918–1939)*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1982, R. 25, nr 1/2, s. 22–34.

Grzywna Józef, *Reakcja społeczeństwa Kielecczyzny na oderwanie Chełmszczyzny od Królestwa Polskiego w 1918 r.* W: *Studia z dziejów Kielecczyzny XV–XX w.*

Zbiór artykułów, [aut. Jerzy Michta et al.], Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 1982, s. 164–181.

Pińczów i jego szkoły w dziejach, pod red. Jerzego Wyrozumskiego. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Kraków: UJ, 1979, s. 340 („Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne”, z. 62).

Rec.: Grzywna Józef, „Studia Historyczne” 1982, R. 25, z. 2, s. 349–352.

Szlufik Władysław, *Szkolnictwo podstawowe na Ziemiach Zachodnich i Północnych w latach 1945–1970*, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 1980, s. 298, [2].

Rec.: Grzywna Józef, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1982, nr 3, s. 276–279.

Światło Adam, *Oświata a polski ruch robotniczy 1876–1939*, Warszawa: Książka i Wiedza, 1981, ss. 725.

Rec.: Grzywna Józef, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1982, R. 25, nr 3/4, s. 377–381.

Rec.: Grzywna Józef, „Z Pola Walki” 1982, R. 25, nr 3–4, s. 297–301.

1983

Grzywna Józef, *Działalność ZNP w województwie kieleckim w latach 1926–1939 w dziedzinie eksperymentów i innowacji szkolnych*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1983, R. 26, nr 3, s. 332–344.

Grzywna Józef, *Z problematyki walki Niezależnej Partii Chłopskiej w województwie kieleckim z polityką rolną rządu polskiego w latach 1924–1927*, „Kieleckie Studia Historyczne” 1983, t. 3, s. 138–156.

Pietrusiewicz Mieczysław, *Polityka oświatowa stronnictw ludowych w Polsce w latach 1918–1932*, Słupsk: WSP, 1981.

Rec.: Grzywna Józef, „Przegląd Historyczny” 1983, t. 74, z. 3, s. 568–570.

1984

Dobrzyński Kazimierz, *Programy oświatowe polskiej radykalnej lewicy socjalistycznej i polityka oświatowa PZPR. Teksty źródłowe z komentarzem 1876–1976*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1982.

Rec.: Grzywna Józef, „Studia Historyczne” 1984, R. 27, z. 1, s. 163–167.

Grzywna Józef, *Szkolnictwo powszechne i oświata pozaszkolna w województwie*

kieleckim w latach 1918–1939, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 1984, ss. 217.

Rec.: Kołodziej Henryk, „Ruch Pedagogiczny” 1985, R. 59, z. 1, s. 101–104.

Rec.: Krukowski Jan, „Studia Historyczne” 1987, z. 2, s. 346–350.

Rec.: Szlufik Władysław, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1985, nr 1, s. 117–120.

Rec.: „Przemiany” 1984, nr 7, s. 38.

Grzywna Józef, *Szkolnictwo powszechne w Zagłębiu Dąbrowskim w latach 1914–1926*, „Zaranie Śląskie” 1984, R. 47, z. 1–2, s. 37–55.

Grzywna Józef, *Zjednoczenie Lewicy Chłopskiej „Samopomoc” w województwie kieleckim w latach 1928–1931*, Warszawa–Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1984, ss. 183.

Kucha Ryszard, *Oświata elementarna w Królestwie Polskim w latach 1864–1914*, Lublin: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1982, ss. 223.

Rec.: Grzywna Józef, „Ruch Pedagogiczny” 1984, R. 26, nr 3, s. 99–102.

Polak Henryk, *Szkolnictwo i oświata polska w Wolnym Mieście Gdańsku 1920–1939*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1978, ss. 208 (Seria Monografii. Gdańskie Towarzystwo Naukowe. Wydział I Nauk Społecznych i Humanistycznych. Prace Komisji Historycznej, nr 62).

Rec.: Grzywna Józef, „Przegląd Historyczny” 1984, t. 75, z. 2, s. 343–346.

Wycech Czesław, *Poglądy Czesława Wycecha na oświatę. Komentarze i wybór Stefan Pastuszka*, Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1983, ss. 278.

Rec.: Grzywna Józef, „Przegląd Historyczny” 1984, t. 75, z. 4, s. 791–794.

1985

Grzywna Józef, *Działalność oświatowo-kulturalna SDKPiL i PPS-Lewicy na Kielecczyźnie do 1918 r. W: W setną rocznicę ruchu robotniczego*, red. nauk. Józef Ławnik, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna: KW PZPR, 1985, s. 171–186.

Grzywna Józef, *Komisja Szkolna Ziemi Radomskiej (sierpień 1915 – luty 1917)*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1985, R. 28, nr 1, s. 63–75.

Grzywna Józef, *Szkolnictwo powszechne i oświata pozaszkolna w województwie kieleckim w latach 1918–1939*, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 1984, ss. 217.

Rec.: Kołodziej Henryk, „Ruch Pedagogiczny” 1985, R. 27, [nr] 1, s. 101–104.

Rec.: Krukowski Jan, „Studia Historyczne” 1987, R. 30, z. 2, s. 346–350.

Rec.: Szlufik Władysław, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1985, R. 28, [nr] 1, s. 117–120.

Grzywna Józef, *Wkład ZNP w rozwój oświaty pozaszkolnej w latach 1919–1939*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1985, R. 28, nr 2, s. 247–266.

Iwanicki Mieczysław, *Spoleczna działalność pozaszkolna nauczycieli szkół powszechnych w Polsce w latach 1918–1939*, Olsztyn: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1984, ss. 427.

Rec.: Grzywna Józef, „Zeszyty Historyczno-Polityczne Stronnictwa Demokratycznego” 1985, z. 2, s. 117–122.

1986

Drobny Władysław, *Walka bez oręża: polskie obozy uniwersyteckie dla internowanych w Szwajcarii w latach 1940–1946*, Warszawa–Poznań, PWN, 1985, ss. 370 (Szczecińskie Towarzystwo Naukowe. Wydział Nauk Społecznych, t. 36; Szczecińskie Towarzystwo Naukowe, t. 36).

Rec.: Grzywna Józef, „Kultura i Oświata” 1986, nr 1, s. 130–133.

Grzywna Józef, *Spoleczeństwo Radomskie wobec węzłowych problemów szkolnictwa powszechnego 1918–1926*, „Zeszyty Naukowe Muzeum Wsi Radomskiej” 1986, R. 1, s. 47–59.

Grzywna Józef, *Stanowisko społeczeństwa radomskiego wobec szkolnictwa powszechnego 1918–1926*, „Rocznik Muzeum Wsi Radomskiej” 1986, R. 1, s. 65–88.

Kabziński Krzysztof, *Funkcja społeczno-wychowawcza i oświatowa Towarzystwa Czytelni Ludowych (1880–1939)*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1985, ss. 219 (Monografie z Dziejów Oświaty, t. 29).

Rec.: Grzywna Józef, *Towarzystwo Czytelni Ludowych*, „Zaranie Śląskie” 1986, R. 49, z. 1/2, s. 175–179.

Oświata na Śląsku Potrzeby, organizacja, rozwój (1922–1939), pod red. W. Bobrowskiej-Nowak, Katowice: Uniwersytet Śląski, 1984, ss. 116 (Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, nr 655).

Rec.: Grzywna Józef, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1986, R. 29, nr 4, s. 563–567; 1987, R. 30, nr 2, s. 248–252.

1987

Biernacka Maria, *Oświata w rozwoju kulturowym polskiej wsi*, Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1984, ss. 208 (Biblioteka Etnografii Polskiej, nr 38).
Rec.: Grzywna Józef, „Studia Historyczne” 1987, R. 30, z. 2, s. 336–340.

Grzywna Józef, *Działalność kulturalno-oświatowa PPS, PPS Lewicy i SDKPiL na Kielecczyźnie do 1918 r.*, „Z Pola Walk” 1987, R. 30, nr 3, s. 101–109.

Grzywna Józef, *Wkład Związku Nauczycielstwa Polskiego w rozwój regionalizmu w Polsce w okresie międzywojennym*, „Zeszyty Naukowe Muzeum Wsi Radomskiej” 1987, R. 2, s. 29–40.

Grzywna Józef, *Z dziejów Komisji Szkolnej Ziemi Radomskiej (sierpień 1915 – luty 1917)*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1987, R. 30, [nr] 3, s. 287–299.

Naumiuk Jan, *Ruch robotniczy na Kielecczyźnie do 1948 r.*, Warszawa: Książka i Wiedza, 1986, ss. 358.

Rec.: Grzywna Józef, „Przegląd Historyczny” 1987, t. 78, z. 4, s. 808–812.

Rec.: Grzywna Józef, „Z Pola Walki” 1987, R. 30, nr 4, s. 171–174.

Piotrowski Bernard, *W służbie rasizmu i bezprawia*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1984, ss. 174 (Historia. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, nr 112).

Rec.: Grzywna Józef, „Kultura i Oświata” 1987, nr 1, s. 109–111.

1988

Główne problemy oświaty i wychowania na Kielecczyźnie w 40-leciu PRL, pod red. Józefa Krasuskiego, Zygmunta Ruty, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 1987, ss. 301.

Rec.: Grzywna Józef, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1988, R. 32, [nr] 3, s. 371–375.

Starkiewicz Szymon, *Górka. Kolonia lecznicza dziecięca im. dr med. rektora J. Bruźnińskiego przy Zdroju w Busku*, wstęp Józef Grzywna, „Szkoła Specjalna” 1988, nr 5, s. [356]–363 (do druku tekst przygotował, z zachowaniem oryginalnego stylu Autora, Józef Grzywna).

1989

Adamczyk Mieczysław, *Prasa Kielecczyzny – tradycje i współczesność*, Warszawa–Kielce: Instytut Kształcenia Nauczycieli, 1987, ss. 410.

Rec.: Grzywna Józef, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, R. 29 [właśc. 34] (1989), nr 2, s. 380–384.

Adamek Kazimierz, *Wyższa Szkoła Oficerska Służb Kwatermistrzowskich im. Mariana Buczka. Dzieje kształcenia oficerów kwatermistrzostwa WP*, Warszawa: Wydaw. Min. Obrony Narodowej, 1986, ss. 288.

Rec.: Grzywna Józef, „Kultura i Oświata” 1989, nr 2, s. 137–139.

Czepulis-Rastenis Ryszarda, *Ludzie nauki i talentu: studia o świadomości społecznej inteligencji polskiej w zaborze rosyjskim*, Warszawa: PIW, 1988, ss. 343.

Rec.: Grzywna Józef, „Zeszyty Historyczno-Polityczne Stronnictwa Demokratycznego” 1989, z. 4, s. 115–117.

Drobnomieszczaństwo XIX i XX wieku, t. 1, pod red. Stefanii Kowalskiej-Glikman, Warszawa: PWN, 1984, ss. 321.

Rec.: Grzywna Józef, „Zeszyty Historyczno-Polityczne Stronnictwa Demokratycznego” 1989, z. 1, s. 141–143.

Dzieje zawodowego ruchu nauczycielskiego w województwie kieleckim w okresie międzywojennym. Materiały sesji naukowej 27–28 czerwca 1988 r., red. nauk. Józef Grzywna, Kielce: WSP, 1989, ss. 185.

Z treści: Grzywna Józef: *Stan i potrzeby badań nad zawodowym ruchem nauczycielskim w województwie kieleckim w latach 1905–1939*; Grzywna Józef, Jakubiec Elżbieta: *Związek Zawodowy Nauczycieli Polskich Szkół Średnich w województwie kieleckim w latach 1919–1939*; Grzywna Józef, Gumuła Teresa: *Towarzystwo Nauczycieli Szkół Wyższych w województwie kieleckim w latach 1909–1939*; Grzywna Józef: *Stowarzyszenie Chrześcijańsko-Narodowe Nauczycielstwa Szkół Powszechnych w województwie kieleckim w latach 1921–1939*; Jadach Jan: *Regionalizm kielecki*; Krzywicka Jadwiga: „Głos Kielecki” (1934–1939); Grzywna Józef, Jakubiec Elżbieta: „Siejba” (1922); Grzywna Józef, Jakubiec Elżbieta: „Miesięcznik Nauczycielski” (1929); Mizielski Józef: *Sławomir Czerwiński (1885–1931)*; Rell Józef: *Józef Erbel (1899–1984)*; Tymowski Stefan: *Engelbert Fajkosz (1897–1972)*; Majewski Stanisław: *Stanisław Sobczyk (1899–1988)*; Macherzyński Władysław: *Marian Sołtyk (1904–1979)*; Stanisław Osko: *Sesja popularnonaukowa z okazji 80-lecia ZNP 1905–1985, Kielce 23–24 listopada 1985 r.*; Grzywna Józef:

Podsumowanie obrad; Grzywna Józef: Wykaz opracowań na temat ruchu nauczycielskiego w województwie kieleckim do 1988 r.

Grzywna Józef, *Problem szkoły jednolitej i demokratycznej w autonomicznym województwie śląskim w latach 1922–1939*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1989, R. 32, nr 2, s. 141–163.

Grzywna Józef, *Robotniczy ruch oświatowo-kulturalny na Kielecczyźnie do 1918 roku*, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1989, ss. 181.

Rec.: Zieliński S., „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1990, nr 2, s. 254–257.

Grzywna Józef, *Stan badań nad zawodowym ruchem nauczycielskim w Galicji. W: Z dziejów oświaty w Galicji. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej w Łańcucie w dniach 23–25 października 1986 roku na temat: „Stan i potrzeby badań nad dziejami oświaty w Galicji”*, pod red. Andrzeja Meissnera, Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1989, ss. 310.

Iwaniak Stefan, *Migracje chłopów kieleckich (1945–1949)*, Kielce: Kieleckie Towarzystwo Naukowe, 1988, ss. 233.

Rec.: Grzywna Józef, „Przegląd Historyczny” 1989, t. 89, z. 3, s. 608–610.

Możdżeń Stefan, *Reformy szkoły średniej w Galicji w latach 1884–1914*, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1989, ss. 294.

Rec.: Grzywna Józef, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1990, R. 33, [nr] 2, s. 251–254.

Rec.: Grzywna Józef, „Studia Kieleckie” 1988, nr 4/60, s. 103–105.

Rec.: Grzywna Józef, „Rocznik Sądecki” 1988–1990, t. 19, s. 269–272.

1990

Grzywna Józef, *Żydowski robotniczy ruch oświatowo-kulturalny w województwie kieleckim w latach 1918–1939*, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego” 1990, [R. 41], nr 3/4, s. 121–139.

Zasztowt Leszek, *Popularyzacja nauki w Królestwie Polskim 1864–1905*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1989, ss. 277 (Monografie z Dziejów Oświaty, t. 31).

Rec.: Grzywna Józef, „Zeszyty Historyczno-Polityczne Stronnictwa Demokratycznego” 1990, [R. 23], z. 3, s. 107–109.

1991

Grzywna Józef, *Chłopi i ruch ludowy Kielecczyny wobec niepodległości Polski w latach 1914–1918*. W: *Społeczeństwo województwa kieleckiego wobec niepodległości 1918 roku*, [red. nauk. Józef Ławnik], Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 1991, ss. 278.

Grzywna Józef, *Polski i żydowski ruch oświatowo-kulturalny w środowisku robotniczym województwa kieleckiego (1918–1939)*, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1991, ss. 238.

W hołdzie Aleksandrowi Patkowskiemu. W setną rocznicę urodzin, red. nauk. Józef Grzywna, Andrzej Rembalski, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 1991, ss. 200.

Z treści m.in.: **Grzywna Józef**, Jan Jadach: *Aleksander Patkowski (1890–1942)*; Jan Jadach: *Regionalizm polski – tradycje i współczesność*; **Grzywna Józef**: *Powszechne Uniwersytety Regionalne Związku Nauczycielstwa Polskiego w okresie międzywojennym*.

Rec.: Gumuła Teresa, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1993, R. 36, nr 3/4 s. 225–227.

1992

Grzywna Józef, Guldon Zenon, Możdżeń Stefan I., *Podstawy warsztatu historyka oświaty: (przewodnik metodyczny do prac magisterskich)*, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1992, ss. 145.

Grzywna Józef, Krześniak Danuta, *Problematyka żydowska na łamach „Ojczyzny” 1918–1931*. W: *Kultura Żydów polskich XIX–XX wieku*, [red. nauk. Marta Meducka, Regina Renz], Kielce: Kieleckie Towarzystwo Naukowe, 1992, s. [245]–258.

Pastuszka Stefan Józef, *Teatr Ludowy na wsi polskiej w okresie II Rzeczypospolitej*, Kielce: Centrum Doskonalenia Nauczycieli, 1990, XI, ss. 586.

Rec.: Grzywna Józef, „Przegląd Historyczny” 1992, t. 83, z. 1, s. 188–191.

Ruta Zygmunt, *Prywatne szkoły średnie ogólnokształcące w Krakowie i województwie krakowskim w latach 1932–1939*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP, 1990, ss. 197 (Prace Monograficzne Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie, t. 121).

Rec.: Grzywna Józef, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego w Polsce” 1992, [R. 43], nr 1, s. 97–101.

1993

Grzywna Józef, *Teatr Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego w województwie kieleckim w latach 1923–1939*. W: *Z problemów kultury regionu świętokrzyskiego w XIX i XX wieku*, pod red. Józefa Grzywny i Marty Meduckiej, Kielce: Kieleckie Towarzystwo Naukowe, 1993, s. 95–106.

Grzywna Józef, *Związek Nauczycielstwa Polskiego na Kielecczyźnie 1905–1939*, Kielce: Prywatne Liceum Zarządzania i Administracji w Kielcach, 1993, ss. 240.

W obronie oświaty powszechnej przed jej ruiną w Polsce w latach 1929–1935, oprac. Józef Grzywna, Danuta Krześniak, „Studia Kieleckie” 1993, nr 3, s. 131–255.

1994

Grzywna Józef, Guldon Zenon, Możdżeń Stefan I., *Podstawy warsztatu historyka oświaty. Przewodnik metodyczny do prac magisterskich*, Wyd. 2 uzup., Kielce: „Eltero”, 1994, ss. 140.

Rec.: „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1994, nr 3/4, s. 254.

Grzywna Józef, *Polski i żydowski ruch oświatowo-kulturalny w środowisku robotniczym województwa kieleckiego (1918–1939)*, Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1991, ss. 238.

Rec.: Krześniak-Firlej Danuta, „Studia Kieleckie” 1994, [R. 21], nr 3, s. 85–87.

Rec.: Przeniosło Marek, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1993, R. 36, nr 3/4, s. 227–230.

Grzywna Józef, *Spółeczeństwo Radomskiego wobec węzłowych problemów szkolnictwa powszechnego w latach 1926–1935*, „Kieleckie Studia Pedagogiczne i Psychologiczne” 1994, t. 9, s. 9–29.

Grzywna Józef, *Udział nauczycielstwa powiatów sandomierskiego i opatowskiego w rozwoju regionalizmu w latach 1918–1939*, „Studia Kieleckie” 1994, R. 21, nr 3, s. 59–69.

Historia wychowania, pedagogika, literatura dla dzieci i młodzieży, pod red. Józefa Grzywny, Marka Kątnego, Kielce, „Eltero”, 1994, ss. 139.

Bibliografia przedmiotowa

- Jadach Jan, *Józef Grzywna 6 I 1933 – 7 V 1994 Nekrolog*, „Kieleckie Studia Pedagogiczne i Psychologiczne” 1994, t. 9, s. 181–183.
- Jadach Jan, *Pożegnanie Profesora*, „Ikar” 1994, nr 7, s. 9.
- Krześniak-Firlej Danuta, Firlej Waldemar, *Józef Grzywna 1933–1994. Sylwetka [nekrolog]*, „Studia Kieleckie” 1994, nr 3, s. 89–90.

LITERATURA

- Archiwum Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Teczka osobowa J. Grzywna, sygn. 876/146.
- Grzywna J. i in., 1992, *Podstawy warsztatu historyka oświaty*. Kielce, Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Grzywna J., Markowski M. (oprac.), 1977, *Wybór źródeł do historii Polski 1918–1944*, cz. 1: 1918–1926. Kielce, Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Grzywna J., Markowski M. (oprac.), 1978, *Wybór źródeł do historii Polski 1918–1944*, cz. 2: 1926–1939. Kielce, Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Grzywna J., Markowski M. (oprac.), 1979, *Wybór źródeł do historii Polski 1918–1944*, cz. 3: 1939–1944. Kielce, Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Grzywna J., 1973 a, *Oświata i kultura w powiecie kieleckim w latach 1918–1939*. Kielce, Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Grzywna J., 1973 b, *Upowszechnianie oświaty i kultury w powiecie kieleckim w latach 1945–1939*. Kielce, Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Grzywna J., 1984, *Szkolnictwo powszechne i oświata pozaszkolna w województwie kieleckim w latach 1918–1939*. Kielce, Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Grzywna J., 1993, *Związek Nauczycielstwa Polskiego na Kielecczyźnie 1905–1939*. Kielce, Prywatne Liceum Zarządzania i Administracji.
- Guldon Z. (red.), 1974, *Wybór źródeł do dziejów Kielecczyzny*, cz. 2, teksty oprac. J. Grzywna i in. Kielce, Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Informacje uzyskane od Moniki Grzywny – córki Józefa Grzywny.
- Jadach J., 1994, *Józef Grzywna 6 I 1933 – 7 V 1994*. „Kieleckie Studia Pedagogiczne i Psychologiczne”, t. 7, 181–183.
- Skład osobowy w roku akademickim 1972/73*. Wyższa Szkoła Nauczycielska, 1973. Kielce, Wyższa Szkoła Nauczycielska.
- Skład osobowy w roku akademickim 1978–1978*. Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1978. Kielce, Wyższa Szkoła Pedagogiczna.

JÓZEF GRZYWNA (1933–1994) – A TEACHER AND RESEARCHER
ON THE KIELCE REGION EDUCATION SYSTEM

Abstract: This article is about Józef Grzywina who started his professional and scientific career as a teacher in a small village to eventually become a professor in the School of Teaching in Kielce. His researching activities focused on the history of teaching, especially in the Kielce region from the early 20th century to the 1970s.

Keywords: Józef Grzywina, history of teaching, Kielce region